

TEKST PRZYGOTOWANY DLA RADY EUROPY PRZEZ GRUPĘ EKSPERTÓW
(JAROSLAV ANDEL, GIULIANA DE FRANCESCO, KATA KRASZNAHORKAI, MARY ANN
DEVLLEG, SARA WHYATT, ZE WSPARCIEM LEVANA KHARATISHVILIEGO) W RAMACH
OBCHODÓW 70. ROCZNICY PODPISANIA EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW
CZŁOWIEKA

MANIFEST W SPRAWIE WOLNOŚCI WYRAZU W SZTUCE I KULTURZE W ERZE CYFROWEJ

Niniejszy Manifest został zaprezentowany po raz pierwszy 30 czerwca 2020 roku podczas posiedzenia Komitetu Sterującego ds. Kultury, Dziedzictwa i Krajobrazu (CDCPP) Rady Europy i następnie skonsultowany z delegacjami w terminie do 2 października 2020 roku. Manifest został oficjalnie przyjęty na spotkaniu CDCPP 10 listopada 2020 roku.

Manifest w sprawie wolności wyrazu w sztuce i kulturze w erze cyfrowej

Rada Europy jest najstarszym i jedynym paneuropejskim organem wspierającym ochronę praw człowieka, demokrację i praworządność dla 830 milionów obywateli w Europie. Czyni to w ramach zapisów Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka z 1950 roku oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który został powołany w 1959 roku. Przez lata do *aquis* włączono wiele instrumentów prawnych, monitorujących, budujących potencjał i podnoszących świadomość w obszarach polityki mających znaczenie dla zapewnienia poszanowania i wdrożenia praw człowieka w życiu codziennym Europejczyków.

W czasach, kiedy demokracja poddawana jest ogromnej presji wynikającej z regionalnych i globalnych wyzwań natury politycznej, technologicznej, związanej ze zdrowiem i środowiskiem¹, 70. rocznica podpisania Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka to dobry moment na podkreślenie kluczowej roli sztuki i kultury jako potężnych środków do utrzymywania konstruktywnego dialogu w demokratycznych i otwartych społeczeństwach.

Często to właśnie artyści, eksperci i aktywiści z sektora kultury wskazują na problemy, głoszą niewygodną prawdę, mówią to, co niewypowiedziane, i sprawiają, że widać to, co niewidoczne. Wykorzystują w tym celu dostępne sobie środki artystyczne i kulturowe, tworząc przestrzeń dla społecznej debaty w głównych ośrodkach politycznego dyskursu oraz poza nimi, a także w mediach społecznościowych.

Kontynent europejski mocno identyfikuje się ze wspólnymi wartościami i wieloletnimi demokratycznymi tradycjami, a wolność wyrazu, w tym wolność artystyczna, jest jego najbardziej znaczącym i najważniejszym towarem eksportowym. Artykuł 10 Konwencji chroni prawo do wolności wyrazu, w tym swobodę wypowiedzi artystycznej. W ostatnich latach, kiedy demokracja mierzy się z nasilającymi się wyzwaniami, są dowody na coraz większą ingerencję ze strony pewnych organów państwowych w Europie w swobodę wypowiedzi artystycznej², a także na ingerencję ze strony podmiotów pozapaństwowych. Dlatego też Komitet Sterujący ds. Kultury, Dziedzictwa i Krajobrazu³ pragnie podkreślić, że:

- Prawa człowieka są niepodzielne. Wolność wyrazu jest podstawowym prawem człowieka;
- Wolność wyrazu musi być chroniona, czy to przed nadużywaniem osiągnięć technologicznych, próbami uciszenia odmiennych głosów w społeczeństwie, czy też przed nadużywaniem wolności wyrazu do szerzenia narracji stwarzającej podziały, nietolerancję i nienawiść;
- Ekspresja artystyczna i kreatywna jest częścią wolności wyrazu, a artyści muszą być chronieni przed cenzurą i wszelkimi formami nacisków lub zastraszania. Wszelkie ograniczenia powinny być zgodne z Europejską konwencją o ochronie praw człowieka

¹ Ogromna skala dezinformacji i nasilającej się cenzury w Internecie, mediach społecznościowych i mediach głównego nurtu, a także fabrykacja mitów, rozprzestrzenienie się skrajnie lewicowych bądź skrajnie prawicowych ruchów, rosnące nierówności społeczne i gospodarcze, degradacja środowiska i zmiany klimatyczne w wyniku emisji dwutlenku węgla, to tylko kilka przykładów.

² Szczegółowe informacje na temat ataków na swobodę artystyczną można znaleźć w następujących mediach społecznościowych i stronach internetowych: Freemuse - www.freemuse.org; PEN International - www.pen-international.org, Index on Censorship - www.indexoncensorship.org; Artists at Risk Connection - www.artistsatriskconnection.org

³ Zgodnie ze Statutem Organizacji, CDCPP zdaje sobie sprawę z roli Rady Europy jako platformy konstruktywnego dialogu i udanej współpracy międzyrządowej w obszarze kultury od 1945 roku (Europejska Konwencja Kulturalna).

oraz orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;

- Ograniczenia swobody wyrazu i wolności artystycznej mają wpływ na całe społeczeństwo, pozbawiając go pluralizmu oraz siły procesu demokratycznego. Ekosystem wolności artystycznej wpływa na edukację, rozwój kulturalny, standardy społeczno-gospodarcze, dobrobyt, jakość życia i spójność społeczną⁴;
- To właśnie różnorodność kultur, języków, form artystycznych i swoboda wyrazu artystycznego pielęgnują dialog kulturowy i współpracę. Wolność wyrazu znajduje odzwierciedlenie w różnorodnym i stymulującym środowisku artystycznym i kulturalnym, a także przyczynia się do wzajemnego zrozumienia i współistnienia;
- Wolność artystyczna jest wiązana, *inter alia*, z ciekawością, kreatywnością, innowacyjnością, samorealizacją, krytycznym myśleniem i tymi kompetencjami, które będą coraz bardziej potrzebne do mediacji pomiędzy ludźmi a technologią: sztuka i kultura mają znaczenie kluczowe, jeśli chodzi o torowanie drogi do przyszłości ukierunkowanej na człowieka, która może być naznaczona inteligencją maszyn i interakcją pomiędzy człowiekiem a maszyną;
- Sztuka i kultura podkreślają, wyrażają, komunikują i przewidują reakcję człowieka na zmiany społeczne, a także zapewniają związek pomiędzy logiką gospodarczą/technologiczną a zrównoważonym rozwojem. Kreatywność i zróżnicowane formy ekspresji kulturowej, możliwe do realizacji i stymulowane dzięki wolności artystycznej i swobodzie wyrazu, są zatem katalizatorami wytyczania zrównoważonych planów i polityki;
- Siła ekspresji artystycznej do komunikowania i otwierania się na nowe perspektywy i idee sprawia, że artysta, mobilność artystyczna oraz wolność artystyczna są strategicznymi zasobami dla społeczeństwa, które pomagają przezwyciężyć podziały i sprostać współczesnym wyzwaniom w skali całej planety;
- W tych trudnych czasach naznaczonych kryzysem związanym z COVID-19, kiedy możliwość generowania przychodów przez artystów oraz sektor kultury i kreatywny jest bardzo utrudniona z powodu wdrażania środków ograniczających pandemię, a jednocześnie znaczenie sztuki i kultury jako zasobów społecznych mających pomóc ludziom utrzymać zaangażowanie, poczucie przynależności i inspirację, stają się jeszcze bardziej widoczne, ważne jest, by uwzględnić artystów i sektor kultury jako beneficjentów oferowanych przez państwa pakietów wspierających gospodarkę;
- Współcześni artyści i pracownicy sektora kultury tworzą dziedzictwo jutra, często łącząc w swoich działaniach i produktach przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Ich praca inspirowana poprzez przewidywanie, snucie refleksji na temat społeczeństwa i upamiętnianie, wzmacnianie tożsamości indywidualnej i zbiorowej, a także podnoszenie świadomości demokratycznej;
- Zaniedbywanie, uszkodzenie, fałszowanie i niszczenie dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza w czasach kryzysu, narusza prawa człowieka. Ochrona, konserwacja i wzmocnienie dziedzictwa kulturowego są niezbędne do zapewnienia wolności wyrazu społeczeństwa;

⁴ Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku.

- Chcąc oddać hołd kluczowej roli sztuki, kultury i twórczości artystów w podejmowanych wysiłkach na rzecz ochrony praw człowieka, demokracji i praworządności, a także odwołując się do 30. wystawy dzieł sztuki Rady Europy „Potrzeba wolności. Sztuka europejska po 1945 roku” (2012-2015), Organizację poproszono o zorganizowanie stworzenie cyfrowej #wystawy w celu zaprezentowania dzieł sztuki i kultury z państw członkowskich, mówiących bezpośrednio o obecnych poszukiwaniach wolności wyrazu i pokazujących artystów jako podmioty o znaczeniu krytycznym dla przetrwania dynamicznej demokracji we współczesnym zglobalizowanym społeczeństwie.

ZAŁĄCZNIK

Informacje ogólne

Niniejszy Manifest jest owocem prac grupy ekspertów (Jaroslav Andel, Giuliana De Francesco, Kata Krasznahorkai, Mary Ann DeVlieg, Sara Whyatt, ze wsparciem ze strony Levana Kharatishvilię). Pierwszy projekt został opracowany w marcu 2020 roku, a jego celem było przygotowanie wkładu sektora kultury w obchody 70. rocznicy podpisania Europejskiej konwencji praw człowieka (oficjalna nazwa Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – przyp. MKiDN).

Wstępny projekt Manifestu został zaprezentowany członkom Biura Komitetu Sterującego ds. Kultury, Dziedzictwa i Krajobrazu (CDCPP) dnia 28 kwietnia 2020 roku, wywołując zainteresowanie i wsparcie. Tekst został następnie wprowadzony pod obrady CDCPP 30 czerwca 2020 roku podczas obrad Komitetu odbywających się przez Internet. CDCPP zdecydował o poddaniu projektu Manifestu pod dyskusję delegacji w terminie do 14 lipca 2020 roku. Sekretariat wziął pod uwagę komentarze otrzymane do 24 lipca. Następnie odbyła się kolejna runda konsultacji dotyczących zmienionego dokumentu, do którego delegacje ponownie mogły zgłaszać uwagi do 2 października.

Powstały w ten sposób tekst stanowi próbę odzwierciedlenia większości uwagi, jeśli nie wszystkich propozycji zgłoszonych przez delegatów do CDCPP. Pewne poprawki były konieczne ze względu na kompatybilność tekstu, jego strukturę, jasność i czytelność tekstu. Manifest został opublikowany dnia 10 listopada 2020 roku podczas posiedzenia plenarnego CDCPP, razem z koncepcją cyfrowej #wystawy „Free to create - Create to be Free” (tłum. robocze „Wolność tworzenia – tworzenie by być wolnym”). Wystawa ma się rozpocząć na początku 2021 roku. Wkład ze strony państw członkowskich, zarówno w postaci udostępniania dwóch dzieł sztuki w formacie cyfrowym, które promują swobodę wyrazu, jak i w formie dobrowolnych składek na rzecz technicznej realizacji projektu będzie niezwykle cenny. Manifest i wytyczne metodologiczne dotyczące cyfrowej #wystawy będą dostępne na stronie internetowej CDCPP na potrzeby szerokiego rozpowszechniania i udziału interesariuszy.